

Meertalige studenten in het hoger onderwijs.

'Als je de balans opmaakt, is er eigenlijk weinig verschil'

Dit themanummer zou niet compleet zijn als er naast de literatuur over de problemen van meertalige studenten geen studenten zelf aan het woord zouden komen. Corinne Sebrechts heeft een aantal studenten aan HBO en universiteit geïnterviewd en doet verslag van hun ideeën over de toegankelijkheid van HBO's en universiteiten, hun ervaringen als meertalige student aan deze instellingen en hun toekomstbeeld. Het beeld is gevarieerd, maar een conclusie is duidelijk: aan taalhulp op hoog niveau blijkt zeker behoefte te zijn.

Op universiteiten en hogescholen zijn studenten voor wie het Nederlands niet de moedertaal is, ondervertegenwoordigd. Voor deze studenten is het niet alleen moeilijker om aan een universitaire studie of een opleiding in het Hoger BeroepsOnderwijs (HBO) te beginnen, maar ook tijdens de studie zijn er veel hindernissen die maar enkele studenten succesvol overwinnen.

In 1992 en 1993 zijn verschillende publikaties verschenen over onderzoeken die in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (OCW) zijn uitgevoerd, namelijk *Té hoog gegrepen? Een onderzoek naar de deelname van 'allochtone' studenten in het hoger onderwijs* (Adviesgroep Allochtonen Hoger Onderwijs 1992) *Discussienota in- en doorstroom allochtonen in het hoger onderwijs* (Ministerie van OCW 1993) en het inspectierapport *Allochtonen in het Hoger Beroepsonderwijs. Deelname, sociale positie en studieverloop* (Onderwijsinspectie 1993)¹. Uit deze stukken blijkt, dat er veel redenen zijn waarom studenten wel of niet een hogere beroepsopleiding of een universitaire studie gaan

volgen. Naast de onvoldoende beheersing van het Nederlands bemoeilijken formele belemmeringen zoals erkenning van de vooropleiding en de korte duur van de verblijfsvergunning het studeren. Bovendien komen de studenten vaak uit een milieu waarin het niet gewoon is dat een jonge volwassene studeert. Sommige meertalige studenten komen niet in aanmerking voor studiefinanciering. Als een student deze drempels niet heeft of ze kan overwinnen, dan steken nieuwe problemen de kop op. *'Allochtone leerlingen en hun ouders lijken (...) vaker een onjuist beeld van het hoger onderwijs en de daaraan gekoppelde beroepsperspectieven te hebben, zodat relatief vaak voor een studierichting wordt gekozen die niet aan de verwachtingen voldoet. (...) Andere factoren die in het verband met studie-uitval worden genoemd zijn moeilijkheden met het Nederlands, met de organisatie van de studie, kwesties in de persoonlijke sfeer die verzwaard worden door een sociaal isolement van de student en problemen met de stage.'* (Ministerie van OCW 1993, p.7)

In dit artikel komen de bovengenoemde onderwerpen ook aan de orde. Het gaat er hier echter om zes personen aan het woord te laten die direct en indirect met de problematiek te maken hebben. Ik ben met hen in contact gekomen via docenten en hulpverleners die zich bezighouden met de begeleiding van meertalige studenten op een universiteit of hogeschool. Geïnterviewd zijn vijf studenten en een oud-student die nu werkt als begeleider van meertalige studenten van de faculteit Hoger Maatschappelijk en Pedagogisch Onderwijs (HMPO) van Hogeschool IJsselland. Zij vertellen over hun studiekeuze, de moeilijkheden met de Nederlandse taal, hun ervaringen als meertalige student, hun ideeën over de toegankelijkheid en het toegankelijker maken van instellingen voor hoger onderwijs voor meertalige studenten en hun verwachtingen voor de toekomst met betrekking tot het afsluiten van de studie en het vinden van werk.²

De geïnterviewden

ONDERINSTROMERS Leerlingen op de Nederlandse HAVO- en VWO-scholen krijgen aan het eind van hun opleiding voorlichting over studie en beroepskeuze. Ook zijn er decanen die hen kunnen helpen bij het nemen van

de juiste beslissing. Meertalige leerlingen die in Nederland het voortgezet onderwijs volgen, kunnen gebruik maken van hetzelfde aanbod aan informatievoorzieningen en keuzebegeleiding als eentalige leerlingen. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Turkse Hatice (24) en Bekir (24).

Hatice kwam op vierjarige leeftijd naar Nederland en volgde vanaf die leeftijd het onderwijs in Nederland. Op basis van haar MEO-diploma begon ze een jaar geleden aan de lerarenopleiding economie aan de Christelijke Hogeschool Windesheim. Deze keuze kwam voort uit de sombere verwachting dat ze als Turkse met haar MEO-diploma weinig kans had op de arbeidsmarkt. Hatice: *'Een decaan heeft mij ervan overtuigd, dat ik een belangrijke rol zou hebben bij het opleiden en begrijpen van de buitenlandse leerlingen in het onderwijs. Ook wist ik uit eigen ervaring dat buitenlandse leerlingen nooit om hulp vroegen bij de leerkrachten en/of decaan, omdat ze denken dat de leerkrachten het toch niet zullen begrijpen.'* Haar ouders en vrienden ondersteunden haar keuze.

Bekir verhuisde op negenjarige leeftijd van Turkije naar Apeldoorn. In Turkije had hij vier jaar op de basisschool gezeten en in Nederland deed hij de vijfde en zesde klas van het basisonderwijs. Daarna volgde hij één jaar onderwijs in de Internationale Schakelklas van het Christelijk Lyceum in Apeldoorn, waarna hij naar de HAVO ging. Hij was altijd al erg geïnteresseerd in geschiedenis en besloot daarom naar Christelijke Hogeschool Windesheim te gaan. Na een propaedeutisch jaar in de studierichtingen aardrijkskunde en geschiedenis van de lerarenopleiding wilde hij doorstromen naar de universiteit om geschiedenis te gaan studeren. De propaedeutische duurde een jaar langer dan verwacht, maar de opleiding beviel hem goed. Dus nam hij de beslissing eerst de lerarenopleiding af te maken en dan door te gaan naar de universiteit. Nu doet hij het verkort doctoraalprogramma geschiedenis aan de Universiteit van Utrecht. Bekir is getrouwd en wordt door zijn vrouw gesteund in de keuze voor een vervolgstudie.

NEVENINSTROMERS Studenten die op een latere leeftijd in Nederland aan een opleiding beginnen, hebben in het land van herkomst onderwijs gevolgd en weten vaak wel wat ze willen, maar niet welke studie aan een Neder-

landse hogeschool of universiteit zij moeten kiezen. Dit gebeurde Rachel (20), een eerstejaars studente beleidswetenschappen. Zij is geboren en getogen op Curaçao en heeft daar haar vwo-diploma gehaald. Vlak voor het begin van haar studie is ze naar Nederland gekomen en in Nijmegen op kamers gaan wonen. Op het moment van het interview is dat een jaar geleden. Zij koos voor beleidswetenschappen aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen (KUN), omdat ze graag 'iets' met milieu wil doen en dat het liefst combineert met een carrière in de politiek. In het eerste jaar ontdekte ze dat de studie niet was wat ze ervan verwacht had. Haar keuze was gebaseerd op de brochures, die ze op Curaçao had gekregen. Ze beseft nu dat daarin veel belangrijke informatie ontbrak. Over steun en stimulans van haar familie zegt Rachel: *'Ik moest van mijn ouders gaan studeren, iets bereiken in het leven. Maar ik had net zo goed sterrenkunde kunnen gaan studeren. Dat maakt hen niet uit.'*

In tegenstelling tot Rachel wisten Luna (38) en Sarah (25) heel goed wat zij in Nederland wilden studeren. Luna studeert klinische psychologie en is bezig met haar scriptie. In haar geboorteland Israël heeft ze tot ruim 6 jaar geleden gestudeerd en gewerkt. Na een studie literatuur en filosofie, behaalde ze haar titel Bachelor of Arts (BA). Ze ging werken in een instelling voor psychiatrische patiënten en wilde psychologie gaan studeren. Ze zag echter op tegen nog vijf jaar studie en koos in plaats daarvan een studie maatschappelijk werk. Luna kwam naar Nederland na haar huwelijk met een Nederlandse man. Ze kon in Nederland niet gaan werken, omdat haar Nederlands niet goed genoeg was. Het leek haar dat ze beter kon gaan studeren. De moeilijkheden die haar beheersing van het Nederlands dan zou geven, zou ze kunnen oplossen met de hulp van anderen. Ze koos voor een studie psychologie.

Ook de Marokkaanse Sarah wist voordat ze naar Nederland kwam wat ze wilde. Ze had Engels gestudeerd aan de universiteit van Rabat en wilde haar studie aan de KUN voortzetten. Na het behalen van de certificaten van het Staatsexamen Nederlands als Tweede Taal II, kreeg ze op de KUN te horen dat ze de studie Engels vanaf het eerste jaar moest volgen. Sarah: *'Ik had al drie jaar op de universiteit gezeten en*

ik moest met de eerstejaars beginnen. Dat vond ik helemaal niet leuk en daarom ben ik aan een andere opleiding begonnen.' Nu doet ze op Hogeschool Gelderland de lerarenopleiding Engels.

Taner Demir begeleidt meertalige studenten op Hogeschool IJsselland. Hij kwam op 18-jarige leeftijd naar Nederland en woont hier inmiddels 15 jaar. Taner had in Turkije het lyceum met goed gevolg doorlopen. In Nederland leerde hij eerst de Nederlandse taal door middel van taalcursussen op de avond-MAVO en avond-HAVO. Daarna volgde hij de opleiding sociaal cultureel werk aan het Middelbaar BeroepsOnderwijs (MBO) en zette die studie voort op HBO-niveau. Na het HBO deed hij nog een vervolgopleiding 'Beleid, Management en Organisatie'. Taner herkent zijn situatie van toen in die van meertalige studenten nu. Door hun gebrekkige beheersing van het Nederlands komen zij meestal via een omweg op het niveau dat bij hen past. Zo deed hij eerst een MBO-opleiding, omdat hij niet kon inschatten of zijn kennis van de Nederlandse taal voldoende was om in het Nederlands een hogere opleiding te volgen. De richting sociaal cultureel werk koos hij, omdat hij het leuk vond om met mensen om te gaan. Ook had hij vrienden die dezelfde studie volgden.

Bij de geïnterviewde studenten is geen sprake van gebrek aan stimulans vanuit de omgeving. De in de onderzoeken gesignaleerde problemen rond de studiekeuze zijn alleen bij Rachel te herkennen. Er blijken echter wel moeilijkheden te zijn die voortkomen uit het niet of gebrekkig beheersen van het Nederlands.

Problemen met het Nederlands

NEVENINSTROMERS Luna, Sarah en Taner moesten eerst één tot drie jaar hun aandacht richten op het leren van de Nederlandse taal, voordat zij aan hun studie konden beginnen. Door hun recente leerervaringen waren zij zich bewust van hun taalbeheersing en wisten ze dat het Nederlands tijdens de studie voor moeilijkheden kon zorgen. Taner koos daarom niet meteen voor een HBO-opleiding. Achteraf constateert hij dat hij geen problemen met het Nederlands heeft gehad. Taner: *'Het is een kwestie van goed in de gaten houden waarmee je problemen hebt en kijken hoe je die kunt oplossen. (...) Je moet in het Nederlands leren denken. Om dat te*

doen moet je de taal die je je eigen hebt gemaakt omzetten of liever nog vergeten.'

Luna deed anderhalf jaar taalcursussen en slaagde voor het toelatingsexamen Nederlands als tweede taal van de universiteit, hoewel het onderdeel schrijfvaardigheid onvoldoende was. In het eerste jaar van haar studie volgde ze cursussen Spreekvaardigheid in het talenlab van de universiteit en kreeg veel hulp van haar echtgenoot. Ze krijgt nog steeds individuele begeleiding van docenten van het talentencentrum van de KUN en is daar op zich tevreden over.

Sarah volgde drie jaar cursussen Nederlands aan het Sonsbeekcollege in Arnhem en slaagde voor het Staatsexamen Nederlands als Tweede Taal II. De faculteit Engels van de Hogeschool Gelderland liet haar als toelatingsexamen nog een tekstverklaring van het HAVO-eindexamen Engels maken. Hiervoor scoorde Sarah voldoende. In het eerste jaar van de lerarenopleiding heeft ze individuele lessen Nederlands gehad. Met de docente Nederlands als tweede taal oefende ze het begrijpend lezen van teksten, deed aan woordenschatuitbreiding en leerde grammatica. Na de voor iedere student verplichte cursus logopedie kreeg ze ook logopedische hulp om haar uitspraak te verbeteren.

ONDERINSTROMERS Hatice, Bekir en Rachel waren zich bewust van de sterke en zwakke kanten van hun beheersing van het Nederlands. Bekir wist dat hij mondelinge en schriftelijke taal goed kon begrijpen en dat spreken geen probleem was. Bekir: *'Ik heb wel eens problemen met zinsopbouw, het gebruik van de lidwoorden, maar dat is het enige probleem. Ja, stijlfouten, dat hou je toch. Daarom sta ik er niet bij stil. De docenten houden er soms wel rekening mee. Ze bepalen zelf wanneer ze er rekening mee willen houden.'*

Rachel wist dat ze haar Nederlands op Curaçao al vrij goed had ontwikkeld. Rachel: *'Het was vanzelfsprekend: Je gaat naar Nederland dus je moet Nederlands spreken. Ik heb vanaf kindsaf aan Nederlands gesproken. Maar als ik met een Nederlander spreek, merk ik wel dat het een beetje stroef gaat. Bovendien wordt Nederlands met veel accenten gesproken, waardoor het soms moeilijk te verstaan is.'*

Hatice verwachtte geen problemen, omdat

mensen uit haar omgeving altijd zeiden dat ze het Nederlands goed sprak. Nu merkt ze dat ze langer over tentamens doet dan de eentalige studenten, dat ze vragen soms verkeerd interpreteert en dat haar woordenschat beperkt is. Bovendien doet ze langer over de voorbereiding van een tentamen, omdat het haar meer moeite kost om de stof te doorgronden.

Spreken en schrijven

Het zijn vooral de produktieve taalvaardigheden die de studenten parten spelen. Het spreken wordt door Rachel en Luna als vermoeiend ervaren. Luna was zich vooral tijdens haar stage ervan bewust dat het haar meer moeite kost goed Nederlands te spreken als ze vermoeid of gespannen is. Rachel merkt dat ze vaker fouten maakt nu ze 24 uur per dag met het Nederlands bezig is. Rachel: *'Ik moet me vaak concentreren. Als je een taal goed wilt spreken, moet je er veel energie in steken. Je moet letten op zinsbouw en woordkeuze. Bepaalde zinscontexten komen in het Nederlands anders over. Op een gegeven moment word ik er gewoon moe van en ga ik slordig spreken. Dan verwar ik de en het en die, deze, dit en dat en gebruik zinsconstructies uit het Papiaments.'*

Luna en Rachel willen het Nederlands perfect beheersen. Bovendien storen zij zich meer aan hun fouten naarmate ze de Nederlandse taal beter leren spreken. Luna: *'Ik ben nu veel meer taalbewust, dus nu kan ik er ook van balen dat ik iets niet goed geformuleerd heb. Dan luister ik naar mensen en denk «wat kunnen ze het mooi zeggen». Dat vind ik vreselijk. Dus nu ben ik daar wel gevoeliger voor.'*

Luna verbetert haar Nederlandse taalbeheersing door middel van individuele remediërende lessen bij het talentencentrum van de KUN. Daarmee wil ze na haar afstuderen verder gaan. Om haar kansen op het vinden van een baan te vergroten, gaat ze ook een cursus Nederlands volgen. Het gaat haar vooral om het schrijven. *'Omdat ik altijd veel hulp heb gehad met schrijven, heb ik eigenlijk mijn schrijfvaardigheid helemaal niet ontwikkeld, waardoor alleen het idee dat ik moet gaan schrijven al veel angst oproept. In mijn eigen taal vond ik het ook moeilijk om een tekst te schrijven, maar je kunt het en je kunt het alleen. Dat ik zo afhankelijk ben van mensen, dat vind ik vreselijk.'*

Taner heeft het Nederlands geleerd door zoveel mogelijk naar de radio te luisteren en Nederlandse kranten te lezen. Het maakte hem niet uit dat hij het niet kon volgen. *'Het opnemen van woorden, letters, de manier van formuleren zou later komen. Het was een puzzel, waarvan de stukken later op hun plaats vielen. Nog steeds begrijp ik niets van de en het, maar dat neem je voor lief aan. Ik denk dat het nieuwsgierig en leergierig zijn mij in staat hebben gesteld om zover te komen. Ik durf dingen te doen ook al weet ik niet of het goed is.'*

De meertalige studenten van de Hogeschool IJsselland hebben meestal hun vooropleiding in Nederland gedaan. Volgens Taner hebben zij weinig taalproblemen. Vaak voelen zij zich in het Nederlands sterker dan in hun 'eigen' taal. Het Nederlands is hun 'eerste taal', de moedertaal is hun 'tweede taal' geworden. Dit geldt niet voor Bekir, Hatice en Rachel. Zij zijn zich ervan bewust dat het Nederlands nog steeds hun tweede taal is. Daardoor kunnen zij er bij bepaalde studietaken rekening mee houden en eventueel hulp zoeken. Zo heeft Hatice twee jaar bijlessen gevolgd en is Rachel op zoek naar een cursus waarin ze bijvoorbeeld leert hoe ze een goede beleidsnota moet schrijven. De neveninstromers weten ook waar het mis kan gaan met het Nederlands en zij zoeken bijtijds hulp in de vorm van extra lessen of cursussen Nederlands.

Ervaringen met de studie

De publikaties over de onderzoeken die in opdracht van het Ministerie van OCW zijn gedaan, vermelden als redenen voor de studie-uitval onder onderinstromers niet alleen de beheersing van de Nederlandse taal, maar ook de organisatie van de studie, sociaal isolement en problemen met de stage. Op de vragen naar de ervaringen van studenten met die drie aspecten van het student-zijn, antwoorden de studenten die al een stage achter de rug hebben, dat er tijdens die periodes van werken in de praktijk geen moeilijkheden waren, niet met het Nederlands en ook niet met andere zaken. Ook het plannen en uitvoeren van studie-activiteiten levert studenten weinig problemen op. Ze kunnen rondkomen van de studiefinanciering en zijn studievoordig genoeg om

tentamens en referaten goed en tijdig voor te bereiden.

Veel studenten zijn bevriend met Nederlandse studenten en verkeren niet in een sociaal isolement. Sarah merkt dat ze met een aantal studenten geen contact heeft, maar ze heeft ook medestudenten waarmee ze voor en na de colleges optrekt. Volgens Luna zijn de Nederlandse studenten beleefd en vriendelijk. Rachel merkt dat er rekening met haar wordt gehouden en dat ze soms een beetje wordt verwend door medestudenten. Hatice en Bekir hebben eveneens goede contacten met Nederlandse studenten. Bekir heeft wel eens het idee, dat er vreemd wordt aangekeken tegen de dingen die hij doet vanuit zijn Islamitische geloofsovertuiging. Bovendien merkt Bekir op: *'Ons leefpatroon is anders. Je trouwt op jonge leeftijd en dan zijn er ook verantwoordelijkheden.'*

Volgens Taner zijn de meertalige studenten op Hogeschool IJsselland leergierig en willen ze graag goed presteren. Ze hebben contact met hun medestudenten. Een open opstelling is ook een belangrijk element in de opleiding. Over de cultuurverschillen tussen meertalige en eentalige studenten zegt Taner: *'Iedere student zoekt, als hij aan de opleiding begint naar een referentiekader dat bij hem past. Soms vind je dat, soms niet. Dat staat op zich los van het allochtoon of autochtoon zijn.'*

Meertalige studenten moeten volgens Taner niet bij voorbaat het stempel hebben, dat ze problemen zullen krijgen. *'Om een HBO-studie te volgen, moet je aan bepaalde vooropleidingseisen voldoen. Op het moment dat iemand daaraan voldoet, moet je er niet van uitgaan dat zo iemand problemen tegenkomt.'* Als de studieresultaten van een student achteruit gaan, vindt Taner het tijd om eens een gesprek te hebben en te vragen wat er aan de hand is.

Toegang tot hoger onderwijs

De studenten die vanuit de universiteit of hogeschool (individuele) begeleiding en lessen Nederlands kregen, zijn over het algemeen erg tevreden over die hulp. Zij hadden moeilijkheden met het Nederlands en zochten zelf naar oplossingen. Het is opvallend dat de studenten die nog geen problemen hebben gehad ook niet wisten welke voorzieningen er voor

hen waren. Bovendien lijken ook hulpverleners die er niet speciaal voor meertalige studenten zijn afdoende steun en begeleiding te kunnen bieden. Zo heeft de studentendecaan Rachel door middel van een aantal gesprekken doen inzien, dat ze zich moeilijk kon concentreren tijdens het voorbereiden van tentamens, omdat de cursussen niet lijken te leiden naar het doel dat ze met haar studie wil bereiken. Waarschijnlijk is de oplossing een overstap op een andere studierichting, bijvoorbeeld een vrij doctoraal examen.

De Adviesgroep Allochtonen Hoger Onderwijs (1992, p. 34) signaleert dat er een attitudeverandering nodig is. *'Leerkrachten en docenten moeten ook hun eigen, doorgaans onbewuste, opvattingen en verwachtingen onder ogen zien: Een slechte beheersing van de Nederlandse taal duidt nog niet op een gebrek aan intelligentie.'* De veranderingen die Bekir en Hatice nodig vinden, hebben betrekking op dezelfde problematiek. De wortels van het probleem liggen volgens hen in het voortgezet onderwijs. Bekir: *'Veel [meertalige, cs] leerlingen hebben (...) geen inzicht in het Nederlandse schoolsysteem. Ze weten niet waarvoor ze bepaalde schoolvakken nodig hebben. Bovendien worden meertalige leerlingen op de basisschool onderschat. Meestal wordt hen een lage opleiding geadviseerd, terwijl ze veel meer kunnen.'* Ook Hatice zegt: *'Ik vind dat leerlingen aan de vooropleiding van het HBO-/WO-onderwijs goed geïnformeerd moeten worden over het toekomstige beroep, waardoor ze gemotiveerd worden. (...) Ze [meertalige leerlingen, cs] moeten niet bang worden gemaakt dat ze een hogere opleiding niet aankunnen.'* Hatice vindt dat aan het begin van een studie aan een HBO of universiteit alle studenten een taaltoets zouden moeten afleggen. Eentalige studenten met een zwakke taalbeheersing kunnen dan ook worden begeleid tot zij het nodige niveau hebben bereikt.

Op Hogeschool IJsselland streeft men actief naar een gelijke houding ten opzichte van meertalige en eentalige studenten. Taner: *'Het is belangrijk dat een school kleur bekent (...) en zegt: «Hier staan we voor». We zijn open zowel voor allochtonen als autochtonen. (...) Dat is essentieel, dat is een grondhouding. (...) Die grondhouding betekent dat je Nederland als een multiculturele samenleving ziet en dat aanvaardt. Daarnaast moet je in je lesinhoud kijken naar «wat betekent dat voor mij als docent». (...) Het vlechten van kleur in je*

lesinhoud, geeft je houding als docent weer. Het gaat erom kennis tot je te nemen van andere culturen, je dan af te vragen wat het voor jou betekent en vervolgens de vaardigheid te ontwikkelen die kennis in je lesinhoud te verwerken.'

Taner geeft aan dat studenten die hun vooropleiding in het buitenland hebben gevolgd, in Nederland niet vlot in het hoger onderwijs kunnen instromen, omdat hun vooropleiding niet wordt erkend. Taner: *'Het is fout dat dat wordt beschouwd als een probleem van de student. (...) Eigenlijk is het een probleem van de school en de samenleving. De student moet bepaalde onderdelen opnieuw doen en daardoor onnodig lang studeren. (...) Het kost de samenleving niet alleen onnodig geld, er gaat zoveel kennis verloren.'* Dit probleem heeft Sarah aan den lijve ondervonden. Sarah: *'Het is de regel dat meertalige studenten met het eerste jaar beginnen. Ze zeggen dat ze helemaal niets weten over de Marokkaanse universiteit. Maar dat vind ik stom. Die universiteit is wel bekend, overal.'*

Studiesucces en de arbeidsmarkt

Het binnen de voorgeschreven tijd beëindigen van de studie, lijkt de studenten geen probleem. Bekir heeft nog drie jaar de tijd om zijn universitaire studie af te ronden en gaat binnen die tijd ook nog de eerstegraads lerarenopleiding volgen. Hatice verwacht geen nieuwe problemen en zal met haar huidige studietempo de opleiding in vier jaar af kunnen ronden. Ook Sarah denkt dat ze haar bevoegdheid in vier jaar haalt. Ze krijgt weliswaar vrijstellingen voor bepaalde studie-onderdelen, maar dat zal de opleidingsduur niet verkorten, omdat de meeste cursussen in een vastgestelde periode van het jaar gegeven worden. Het is niet altijd mogelijk een cursus eerder te doen. Volgens Rachel zal het bereiken van haar doelen een meerjarenplan gaan worden. Ze wil zich gaan richten op het milieubeleid in het Caraïbisch gebied, maar ze weet niet welke studie haar daar het beste op voorbereidt.

Luna is bezig met afstuderen. Zij oriënteert zich op de arbeidsmarkt en wil graag een baan vinden. Ze gaat eerst een taalcursus volgen, omdat een werkgever een goede beheersing van de Nederlandse taal eist. Luna: *'Als ik een werkgever was, dan zou ik in eerste instantie iemand willen hebben die goed Nederlands spreekt. Als ik*

afgewezen word bij een sollicitatie om mijn beheersing van de Nederlandse taal, dan accepteer ik dat. Ik heb niet het idee dat iemand aan mij iets verplicht is of ervoor moet zorgen dat ik werk vind.'

Ook de andere studenten willen per se gaan werken na hun studie. Rachel: *'Ik zal onderaan moeten beginnen, waarschijnlijk als ambtenaar. Je moet hard werken om werk te krijgen.'* De kansen op de arbeidsmarkt voor een meertalige docent zijn volgens Hatice en Bekir vrij goed. Hatice: *'Ik ben ervan overtuigd dat ik een baan zal vinden in het onderwijs, omdat gefuseerde scholen veel buitenlandse leerlingen hebben en daardoor is er behoefte aan leraren met zowel kennis van de Nederlandse als Turkse cultuur.'* Deze positieve verwachtingen heeft Sarah niet. Zij hoort vaak van mensen in haar omgeving dat meertaligen niet zo gemakkelijk aan werk komen. Taner heeft echter andere ervaringen. Taner: *'Allochtone studenten van onze opleidingen zijn vaak al aan het werk, voordat zij afgestudeerd zijn. Soms hebben ze door hun achtergrond een bepaalde voorgrond, dat werkt voorlopig in hun voordeel.'*

Conclusie

De geïnterviewden blijken de problemen die in de beleids- en discussienota's van het ministerie van OCW worden genoemd te signaleren en soms zelf ervaren te hebben. Maar het beeld dat meertalige studenten gehinderd worden door het ontbreken van steun van familie, een gebrekkige studievaardigheid of een sociaal isolement wordt door hen niet bevestigd. Zij hebben evenmin problemen tijdens stages. Daarbij moet wel worden opgemerkt, dat studenten die niet aan een opleiding zijn begonnen of ermee moesten stoppen niet aan het woord zijn gekomen. Door de manier waarop ik met de geïnterviewden in contact gekomen ben, heb ik niet gesproken met studenten die geen problemen hebben of denken dat ze die niet hebben. Studenten die niet weten wat ze aan hun taalproblemen kunnen doen, zijn hierdoor ook niet in beeld gekomen.

De studenten met wie ik heb gesproken, zijn succesvolle studenten die zich bewust zijn van hun problemen met de beheersing van de produktieve Nederlandse taalvaardigheden. Als hun beheersing van de Nederlandse taal voor te veel problemen zorgt, zoeken ze hulp en begeleiding. Er is zelfs behoefte aan meer cur-

sussen Nederlands. Het bieden van taalhelp, is één van de aanbevelingen die gegeven wordt naar aanleiding van de onderzoeken naar de situatie van meertalige studenten. Tot de aanbevelingen behoort ook het zorgen voor begeleiding van en -voorlichting over het kiezen van een studie of beroep, en het werken aan de '... bewustmaking van al het personeel van het belang van een goede in- en doorstroom van allochtonen in het hoger onderwijs en de daarvoor benodigde specifieke aandacht'. (Ministerie van OCW, p. 32) De situatie van Rachel en de visie van Taner, Hatice en Bekir op het toegankelijker maken van het HBO en de universiteit, bevestigen de juistheid van de aanbevelingen.

Voor zover het mogelijk is uitspraken te doen op basis van de interviews, kan worden geconcludeerd, dat als de meertalige studenten eenmaal aan het studeren zijn, er maar weinig verschil is tussen hen en hun eentalige medestudenten. Aan het eind van het interview constateerde Taner Demir dan ook: '... het gesprek dat we nu gevoerd hebben... Als je de balans daarvan op zou maken, dan zou je zeggen «Ik merk bijna geen verschil tussen autochtone en allochtone studenten». Maar dat is ook zo.' Het lijkt erop, dat de moeilijkheden waarmee de meertalige studenten kampen, problemen zijn die direct en indirect voortvloeien uit hun minder goede beheersing van de Nederlandse taal. Van de aanbevelingen die aan het eind van de beleids- en discussienota's en het inspectierapport worden gegeven, lijkt na de zes interviews het bieden van taalcursussen de prioriteit te verdienen.

Literatuur

- Adviesgroep Allochtonen Hoger Onderwijs, *Te hoog gegrepen? Een onderzoek naar de deelname van 'allochtone' studenten in het hoger onderwijs*. Amsterdam, 1992.
- Bie, M. de, G. van Hugte & T. van Lakerveld, *Workshop Nederlands als tweede taal. Aanbevelingen. Verslag van de NCB conferentie 'Een nieuwe uitdaging!'* (interne publikatie), 1993.
- Hugte, G. van, 'Allochtone studenten in het hoger onderwijs' in: LES, 1993/65, p. 8.
- Meiburg, H., 'Te hoog gegrepen? Rapportage in kort bestek' in: LES, 1993/65, p. 9.
- Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen. *Discussienota in- en doorstroom allochtonen in het hoger onderwijs*. Leiden, DOP, 1993.

NCB, Commentaar van het NCB op de 'Discussienota in- en doorstroom allochtonen in het hoger onderwijs'. In: *Commentaarreeks. De eerste stappen op weg naar interculturalisatie van het hoger onderwijs*. Utrecht, NCB, 1993.

Onderwijsinspectie, 'Allochtonen in het Hoger Beroepsonderwijs. Deelname, sociale positie en studieverloop'. Leiden, DOP, 1993.

Siddiqui, F., 'Decaan allochtone studenten: «niet dat getroetel alstublieft»' in: *Trouw*, 18 augustus 1993.

Wiel, K. van der, 'Niet sleutelen aan de allochtoon, maar sleutelen aan het onderwijs' in: *HBO-journaal*, 1993, p. 16-21.

Noten

- 1 Over de problemen van meertalige studenten wordt bovendien veel geschreven. Zie onder andere Van Hugte (1993), Meiburg (1993), Van der Wiel (1993), Siddiqui (1993), NCB (1993), De Bie, e.a. (1993).
- 2 Met uitzondering van Taner Demir zijn de namen van de geïnterviewden vervangen door een pseudoniem.